

1955: Ο “μαύρος” Σεπτέμβρης στην Πόλη (βίντεο)

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)

Με τον όρο «Σεπτεμβριανά» εννοούμε το πογκρόμ που εξαπέλυσε ο τουρκικός όχλος, υπό την καθοδήγηση της κυβέρνησης Μεντερές, εναντίον της πολυπληθούς και ευημερούσας ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης στις 6 και 7 Σεπτεμβρίου 1955. Αποτέλεσμα, οι 100.000 Έλληνες που ζούσαν εκείνη την περίοδο στην Πόλη να συρρικνωθούν σταδιακά και σήμερα μόλις και μετά βίας να ξεπερνούν τις 2.000.

Το 1955 τη γειτονική μας χώρα κυβερνούσε ο Αντνάν Μεντερές -ένας «πρώιμος Ερντογάν»- και το Δημοκρατικό Κόμμα. Ο Μεντερές έπαιζε αρκετά το μουσουλμανικό χαρτί, προκαλώντας εκνευρισμό στο κεμαλικό κατεστημένο της χώρας. Το αποδεικνύουν και τα χιλιάδες τζαμιά που κτίστηκαν επί πρωθυπουργίας του.

Η οικονομική κατάσταση στην Τουρκία δεν ήταν ανθηρή, ενώ ο εθνικιστικός πυρετός ανέβαινε, καθώς οι Ελληνοκύπριοι διεκδικούσαν την ένωση της

μεγαλονήσου με την Ελλάδα. Ήταν μια καλή αφορμή για τους τούρκους ηγέτες να αποσπάσουν την κοινή γνώμη από τα προβλήματά της, στρέφοντάς την κατά της ελληνικής μειονότητας που ευημερούσε. Στις 28 Αυγούστου 1955 ο Μεντερές ισχυρίστηκε δημόσια ότι οι Ελληνοκύπριοι σχεδίαζαν σφαγές κατά των Τουρκοκυπρίων.

Η αφορμή για το Πογκρόμ κατά του Ελληνισμού της Πόλης δόθηκε στις 6 Σεπτεμβρίου, με την έκρηξη ενός αυτοσχέδιου μηχανισμού στο Τουρκικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης, που στεγαζόταν και στεγάζεται και σήμερα στο σπίτι, όπου γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ, ο ιδρυτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Ως δράστης συνελήφθη από τις ελληνικές αρχές ο Οκτάι Εγκίν, ένας μουσουλμάνος σπουδαστής από την Κομοτηνή, που αργότερα περιεβλήθη το φωτοστέφανο του ήρωα. Τιμήθηκε στην Τουρκία και διορίστηκε κυβερνήτης σε επαρχία. Χρόνια αργότερα σε μία συνέντευξή του στην «Ελευθεροτυπία» αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση με το συμβάν και θεώρησε τον εαυτό του θύμα των ελληνικών αρχών.

Από την έκρηξη στο σπίτι του Ατατούρκ προκλήθηκαν μόνο μικρές υλικές ζημιές στις τζαμαρίες του κτιρίου, αλλά οι τουρκικές εφημερίδες εκμεταλλεύτηκαν το γεγονός, μεγαλοποιώντας και διαστρεβλώνοντάς το, κατόπιν κυβερνητικών οδηγιών. Πρωτοσέλιδοι τίτλοι, όπως «Έλληνες τρομοκράτες κατέστρεψαν το πατρικό σπίτι του Ατατούρκ» της «Ισταμπούλ Εξπρές» και δημοσίευση μιας σειράς από παραποιημένες φωτογραφίες του συμβάντος, προκάλεσαν «αυθόρμητες» διαδηλώσεις στην Πλατεία Ταξίμ το απόγευμα της ίδιας μέρας.

Στις 5 το απόγευμα, το μαινόμενο πλήθος των 50.000 ατόμων στράφηκε κατά των ελληνικών περιουσιών στη συνοικία Πέραν. Οι λεηλασίες κράτησαν μέχρι τις πρωινές ώρες της 7ης Σεπτεμβρίου, όταν επενέβη ο Στρατός, καθώς η κατάσταση κινδύνευε να τεθεί εκτός ελέγχου. Μέχρι τότε, οι αρχές παρέμειναν απαθείς, όταν δεν διευκόλυναν τους πλιατσικολόγους στο έργο. Ο μηχανισμός του Δημοκρατικού Κόμματος, που ήλεγχε τα συνδικάτα, έπαιξε καταλυτικό ρόλο στα έκτροπα.

Μεγάλος αριθμός διαδηλωτών μεταφέρθηκε από τη Δυτική Μικρά Ασία δωρεάν, αντί αμοιβής 6 δολαρίων, που ουδέποτε τους δόθηκε. 4.000 ταξί τους μετέφεραν στον χώρο των ταραχών, ενώ φορτηγά του Δήμου της Κωνσταντινούπολης είχαν αναπτυχθεί σε επίκαιρα σημεία της Πόλης, φορτωμένα με τσεκούρια, φτυάρια, ρόπαλα, αξίνες, σφυριά, σιδερένιους λοστούς και μπιτόνια βενζίνης, απαραίτητα σύνεργα για τον όχλο των επιδρομέων, που επέπεσε επί των ελληνικών καταστημάτων με τα συνθήματα «Θάνατος στους γκιαούρηδες», «Σπάστε, γκρεμίστε, είναι γκιαούρης», «Σφάξτε του έλληνες προδότες», «Κάτω η Ευρώπη» και «Εμπρός να βαδίσουμε κατά της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης». Την οργή του όχλου δεν γλύτωσαν και κάποια καταστήματα αρμενικής και εβραϊκής ιδιοκτησίας.

Άνδρες και γυναίκες βιάστηκαν και σύμφωνα με τη μαρτυρία του γνωστού τούρκου συγγραφέα Αζίζ Νεσίν, πολλοί ιερείς εξαναγκάστηκαν να υποστούν περιτομή, με θύμα ένα αρμένιο παπά. 16 Έλληνες έχασαν τη ζωή τους και 32 τραυματίστηκαν.

Έκτροπα κατά των Ελλήνων δεν έγιναν μόνο στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και στη Σμύρνη. Το πρωί της 7ης Σεπτεμβρίου τούρκοι εθνικιστές έκαψαν το ελληνικό περίπτερο στη Διεθνή Έκθεση της Σμύρνης. Στη συνέχεια, κατέστρεψαν το νεόκτιστο εκκλησάκι της Αγίας Φωτεινής, ενώ λεηλάτησαν σπίτια ελλήνων στρατιωτικών, που υπηρετούσαν στο Στρατηγείο του NATO.

Ο Οικ. Πατριάρχης Αθηναγόρας στα ερείπια του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου, Κωνσταντινούπολη. Ο πρωθυπουργός Μεντερές σε δηλώσεις του ισχυρίστηκε ότι το πογκρόμ κατά των Ελλήνων ήταν έργο των κομμουνιστών. Ένας ισχυρισμός που κατέπεσε αυτοστιγμεί και από τις αναφορές των ξένων πρεσβειών στην Άγκυρα προς τις κυβερνήσεις τους, που επισήμαιναν τις μεγάλες ευθύνες των τουρκικών αρχών.

Η κυβέρνηση Παπάγου προσπάθησε να διεθνοποιήσει το θέμα, αλλά χωρίς σημαντικά αποτελέσματα. Αμερικανοί και Βρετανοί δεν ήταν διατεθειμένοι να ασκήσουν πιέσεις στην Τουρκία, πολύτιμο σύμμαχό τους κατά τη διάρκεια του «Ψυχρού Πολέμου». Οι νατοϊκοί σύμμαχοί μας είπαν ξεκάθαρα να ξεχάσουμε το συμβάν. Μόνο το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών από τους διεθνείς οργανισμούς απαίτησε από την Τουρκία εξηγήσεις για την καταστροφή του 90% των ορθόδοξων ναών στην Κωνσταντινούπολη. Πάντως, τον Αύγουστο του 1995 η αμερικανική Γερουσία με απόφασή της κάλεσε τον Πρόεδρο Κλίντον να ανακηρύξει την 6η Σεπτεμβρίου Ημέρα Μνήμης για τα Θύματα του Πογκρόμ.

Το Πογκρόμ κατά του Ελληνισμού της Πόλης προκάλεσε:

τον θάνατο 16 Ελλήνων και τον τραυματισμό 32

τον θάνατο ενός Αρμένιου

τον βιασμό 12 Ελληνίδων

τον βιασμό αδιευκρίνιστου αριθμού ανδρών (εξαναγκάστηκαν να υποστούν περιτομή)

την καταστροφή:

4.348 εμπορικών καταστημάτων,

110 ξενοδοχείων,

27 φαρμακείων,

23 σχολείων,

21 εργοστασίων,

73 εκκλησιών,

περίπου 1000 κατοικιών, όλα ελληνικής ιδιοκτησίας.

Το οικονομικό κόστος των ζημιών ανήλθε σε 150 εκατομμύρια δολάρια, σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς, ενώ η ελληνική κυβέρνηση τις υπολόγισε σε 500.000.000 δολάρια. Η οικονομική αιμορραγία και ο φόβος ανάγκασαν χιλιάδες έλληνες ομογενείς να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.

Αργότερα, το τουρκικό κράτος διά του προέδρου Τζελάλ Μπαγιάρ υποσχέθηκε αποζημίωση για την καταστροφή των ελληνικών περιουσιών. Στην καλύτερη των περιπτώσεων δεν ξεπέρασε το 20% των απαιτήσεών τους, με δεδομένο ότι τα περιουσιακά τους στοιχεία είχαν υποτιμηθεί δραματικά.

Πολλές λεπτομέρειες για τα Σεπτεμβριανά ήλθαν στο φως το 1961, κατά τη διάρκεια της δίκης για εσχάτη προδοσία του ανατραπέντος από τους στρατιωτικούς πρωθυπουργού Αντνάν Μεντερές, ο οποίος τελικά δεν γλύτωσε από την αγχόνη. Πολύτιμα στοιχεία προσκομίζει και το βιβλίο του διαπρεπούς ελληνοαμερικανού βυζαντινολόγου Σπύρου Βρυώνη «The Mechanism of catastrophe: The Turkish Pogrom of September 6-7, 1955 and the destruction of Greek Community of Istanbul (Greekworks.com, New York, 2005).